

ԳՐԻԳՈՐ ԹՐԱՆՔՈՒՆԵԱՇ

Քաղաքական մարդը. — Իր քաղաքական կեանքը կը սկսի 1914ին, երբ երեսփոխան ընտրուեցաւ Քոմիտէի նախագէն (Կալաց), նախ 1914 Փետրուարին՝ Վերաքննութեան խորհրդարանին մէջ եւ 1914 Մայիսին՝ Սահմանադիր ժողովին մէջ, մինչեւ 1918 երբ խորհրդարանը լուծուեցաւ։ 1918 Մայիսին, երբ դերմանեւորուեցին Հաշտութեան պայմանագրի կառավարութիւնը կառուարեց նոր ընտրութիւններ, Պ. Թրանքունեան ընտրուեցաւ իբր ընդգիծադիր՝ ջախջախիչ մեծամասնութեան, նոյն խորհրդարանին մէջ զատնայով բանբերը ուղղեց ժողովուրդի ցաւերուն եւ ծառանալով Գեղարմենիոյ կողմէ պարտադրուած նուաստացումներուն դէմ։ Այս խորհրդարանին մէջ, որ 1918 Մայիսին մինչեւ Հոկտեմբեր տեւեց եւ ուր միայն 3-4 ընդգիծադիրներ կային, գրեթէ ամէն օր խօսք առաւ Թրանքունեան, ոչ մէկ անգամ չբռնաբալկայով խորհրդարանական աշխատանքներէն։ 1920ին դարձեալ ընտրուեցաւ Կալացէն եւ միեւնոյն ատեն Պոլսէն, նախապետութիւն տալով առաջին աթոռին։ 1926ին Հինգերորդ անգամ ըլլալով ընտրուեցաւ խորհրդարանի անդամ։ 1931ին է որ խորհրդարան մտաւ վեցերորդ անգամ ըլլալով։

Իր խորհրդարանական գործունէութեան մասին ալ յոյս ընձայած է Կ-Յ գրողները։

Մասնատարար ուշադրաւ եղած է Սահմանադիր ժողովի 1917 Մայիս 29ի նիստին մէջ իր խօսած ճարտի մասին Հոդալին եւ ընկերային բարենորոգմանց, արժանանալով անխտիր բոլոր երեսփոխաններու եւ մամուլի պնակատութեան։ Խորհրդարանի 1918ի Յուլիս 15ի նիստին մէջ դուրսէն մտաւ Մարկիլումանի կնքած նուաստացուցիչ Հաշտութեան դէմ, ինչպէս նաեւ ընդդէմ ընդհանուր ներքին։

Աշխատաւորակամը. — Թրանքունեան, որ նախապէս կը պատկանէր ապստամբ կուսակցութեան, խորհրդարանի 1917ի նոտալիշանին՝ Ալ-

խատանքի կուսակցութիւնը կազմեց, ուրիշ ինք երեսփոխաններու հետ, որոնց մէջ կային Տոքթ. Քանթարուզլիոյ, Կէօրիկ Տիւմանտի, Տոքթ. Լուսին, Կրիկորէ Սուրիան, եւն. Նոր կուսակցութիւնը հրատարակեց մամուլի խօսք մը եւ ծրարի մը որ կը բովանդակէ կարեւոր բարենորոգումներ, որոնցմէ մեծ մասը պիտի իրականացնէր Թրանքունեան՝ նախաբար դառնալէ յետոյ, — հուլային մարդին մէջ ամբողջական դրաւում արժանաւոր տան կալուածներուն, ինչպէս նաեւ դրաւում մասնաւորներու մեծ կալուածներուն, բաժնեկու համար հողապործներուն, իւրաքանչիւրին հինգ հեքթար. աղղայնացում զեւ շահապարծութեան շինարարութեան ենթահողին. դրաւում շահապարծութեան ենթակալ ենթահողին եւ 50 հեքթարէ աւելի ընդարձակ անտառներուն։

Քաղաքական մարդին մէջ՝ մասնակցութիւն խորհրդարանական, նահանգական, համայնական ընտրութեանց 20 տարին թիւախոսած բոլոր ուղղութեան թաղաքայիններուն, ուղղակի, հաւասար, պայտան, պարտադիր եւ համեմատական քուէարկութեամբ. վարչական ապակեղանացում. թաղաքային ազատութիւն կնքել եւ թոյլտուութիւն բնորոշ եւ ընտրելի ըլլալու նահանգային եւ համայնական ընտրութեանց մէջ. քաղաքական իւրաւունքներու ընձայում սոկոցիի Հրեաներուն եւ քրիստոնեային թեմի օրէնքին ենթարկուած օտարներուն. ջիւղում ազատութեանց կաշկանդիչ բոլոր օրէնքներուն. թաղաքայինութեանց ենթարկում ընդհանուր հանրային սպասարկութիւններու, յոյս, ջերմութիւն, վարձարկութեւն, առողջապահութիւն, հանրային ապահովութեւն, եւն.։

Տնտեսական մարդին մէջ՝ ներմուծում եկամտուի վրայ յատկապէս կարեւոր տուրքի. պետականացում Աղղային Դրամատան եւ Պետութեան թոյլտուութիւնները վախկոյդ ուրիշ վարկային հաստատութեանց. ընդարձակում պետական միջնաշնորհներու, անոնց մէջ մտնելով նաեւ արդի

և ասպանողաբարական ընկերությանց մեծաշնորհը :

Կրթական մարդին մէջ՝ ընդարձակում նախնական կրթութեան, կարճ ժամանակի ընթացքին անհետացնելու համար անդրադաշտներու թիւը տարածում դործնական, ճարտարարտեսական, երկրագործական և առեւտրական կրթութեան՝ հիմնելով դործատեղիներ, փորձադատեր, տնայար ազարակներ և ճարտարարտեսական ու հողագործական աշխատանցներ :

Աշխատաւորական մարդին մէջ՝ ստեղծում հանրային նախատեսութեան օրէնսդրութեան (սոցալոգիական, դործադուլի իրաւունք, դործափոխներու առողջապահութիւն, ևն.) և աշխատանքի պաշտպանութեան (կանանց և մանուկներու աշխատանք, նուազագոյն թոշակ, դիւրեւային աշխատանք, ևն.) :

Դատական մարդին մէջ՝ բարիփոխութիւն քաղաքային, առեւտրական, պատժական, ևն. օրէնսդրութեանց, որպէսզի անոնք համապատասխան երկրին նոր պահանջներուն և արագ արդարութեան ասպանողին զանդաւանդներուն :

Պետական մարդը.— Թրանքու-Նաչի պետական դործունէութիւնը կը սկսի Զօրավար Ալիքիս-ճուրի հիմնած ժողովրդական կուսակցութեան մէջ իր մուտքով :

1920 Մարտին ան մտաւ Ալիքիսճուրի դահլիճին մէջ, նախ իբր անպատճառ նախարար և քանի մը օր յետոյ իբր պետը Աշխատանքի, Համագործակցութեան և Ընկերային Ապահովութեան նախարարութեան, որ ի նորոյ կը հաստատուէր 1920 Մարտ 30ին : Այդ պաշտօնին մէջ ուր մնաց մինչև 1921 Դիկտեմբեր, Թրանքու-Նաչ ցոյց տուաւ անպատեանք, ջանալով կրթութիւն տարածել աշխատաւոր զանդաւանդներու մէջ, հիմնելով ընկերային նախատեսութեան հաստատութիւններ, ինչպէս հիւանդանոց, բուժարան, ասպատանարան, աշխատանքի գաղութներ, ժողովրդական գրադարաններ, բանտարական գաղութներ, ևն. :

1922էն 1926 առաւելապէս պարապեցաւ փաստարանական դործունէութեամբ, մնալով հանդերձ իր հիմնած դործներուն մօտէն շահագրգռեալ և սխներէն մէկը Զօր Ալիքիսճուրի կուսակցութեան :

1926 Ապրիլին երբ Պրեթիանուրի դահլիճին հը-

րաժարուով Զօր Ալիքիսճուր անցաւ կառավարութեան դուրսը, Թրանքու-Նաչ դարձաւ կոչուեցաւ Աշխատանքի նախարարութեան, զոր վարեց մինչև 1927 Մայիս :

Ինչ կը վերաբերի ընկերային ասպանողաբարական, իր առաջին նախարարութեան օրով դուրս հանած է հետեւեալ ծրագիրները.— Կանոնաւոր դրութեան մը վերածած է աշխատանքներու սոցալոգիականութիւնը և ջանացած է անոր բարիքները տարածել նաեւ առեւտրական և մտաւորական աշխատանքներու վրայ. ասպանողաբարական կեդրոնական անտուկէն թոշակ ստացող հաշմանդաններու և ծերերու կենսաթոշակը բարձրացուցած է 200 աւ հարիւր. կանոնաւոր է ասպանողաբարական արհեստաւորներու և աշխատաւորներու ջրաբուժական վայրեր առաջովը. զնաժ կամ հաստատած է աշխատաւորներու համար բուժարաններ (սանիթրիում), ղեկաւարներ, հանքային ջերմուկներ, լուղավայրեր, ևն. :

Աշխատանքի մարդին մէջ դուրս հանած է հետեւեալ ծրագիրները, — Դրամաշուրի և Աշխատանքի միջև վէճերը զարդեցնելու նպատակաւ նախ պարտատու է Աշխատանքի վէճերու օրէնքը, որուն հետեւանքով դործադուլները տակաւ նուազեցան երկրին մէջ : Հնարաւորութիւն տալու համար աշխատաւորութեան կազմակերպելու՝ ստեղծած է Արհեստակցական Մէնտիքաներու օրէնքը, որուն հետեւանքով աշխատաւորութիւնը կը կազմակերպուի, բարոյական անձի իրաւունք կը ստանայ և սէնտիքան կը պաշտպանէ ամէն կարգի հետապնդումներուն դէմ. այս օրէնքին կը սկսի աշխատաւորութեան իրական կազմակերպութիւնը և մշակութային, բարոյական ու ներթափանցող գաղափարներ : Պետութեանց շարքին մէջ առաջիններէն մէկն ըլլալով, Ռուսական իր մէկ օրէնքովը որդեգրած է 1919 Ռուսիայի թոր-բղաժողովին որոշումները ի մասին աշխատանքի ժամբու, դործարաններու մէջ կանանց աշխատութեան, մանուկներու պաշտպանութեան, ևն. : Զետեղման օրէնքը ճուճարկել տալով Ռորդադանին, նպատակ ունեցած է ձրի զետեղման աշխատաւորներու, և յաջողած կարճ ժամանակի մէջ բաւարար օգուտ քաղել ճուճարկուած օրէնքին : Ռորդադանի ներկայացուցած Աշխատանքի պայմանագրութեան օրէնքով կանոններու վերածած է աշխատաւորներու անհատական, կրթական

և հաւաքական պայմանագրութեանց պայմանները:

Հանրային օժանդակութեան տեսակէտով առեղծած է օժանդակութեան դրոշմախօսիցը, որ կը փակցուէր նամակներու վրայ, և այս կերպով՝ առանց ունէ՛ դումար խլելու Պետութեան պիտո՛ճէն, կրցած է իրականացնել շատ մը ձեռնարկներ հանրային օժանդակութեան:

Պատրաստած է Քառափառաշրջիկներու և Մուրացկաններու օրէնքը, դործագրութեան զննելով նախ Պուքրէշ և Իլֆով, յետոյ Կալաց, Եւաշ, Էւն, և յաջողած է կարճ տոներ մէջ վերցնել թափառաշրջիկութիւնը որ այժման տիտուր տեսարան մը կուտար քաղաքներուն: Այս օրէնքին յաջողութեան նպատած են յետագային իր հիմնած «Աշխատանքի Գաղութները»: «Շէշներու շինութեան քաջակերման» օրէնքով ուղած է դարման տանիլ պատերազմէն յետոյ այժման հոգ պատճառող բընակարանի տաղանային, քաջայերկով շինութիւնները, տուրքէ զերծ կացուցանելով նոր չէնքերի, և զանոնք զերծ ընելով վարձակալութեանց օրէնքի բէժիմէն, փոխադրութեան զիւրութիւններ ընծայելով, ևն: Միւս կողմէ պարտք դրած է 250,000 ևւ աւելի լէշ Եկամուտ ունեցող ընկերութեանց վրայ չէնք կառուցանել, պարտադրած է առեւտրական և ճարտարարուեստական ձեռնարկութիւնները՝ պաշտօնեանիւ համար քնակարան շինել, քաջալերած է աժան քնակարաններու, քօփերաքիվներու կազմութիւնը: Վերջապէս նրա թական միջոցներ պտած է օժանդակելու համար մասնաւոր ձեռնարկներու որոնք կը վերաբերին հանրային օժանդակութեան՝ զանոնք կենթարկելով պետական հակակշիռ:

Համագործակցականի մարդին մէջ ևւս բրած է ձեռնարկներ: Վեց միլիոնի վարկ բացած է քաջալերելու համար քօփերաքիվներու կազմութիւնը քաջալերելու մէջ, շտապուցած է թիւր սպառման, վարկային, արտադրութեան և շինութեան համագործակցականներու, պատրաստած է համագործակցականներու օրինակիւրք, ևն:

Իր երկրորդ նախարարութեան օրով ևւս, 1926 Մարտէն մինչև 1927 Մայիս, ջանադիր եղած է հիւանդանոցներու և բուժարաններու հիմնարկութեան Պուքրէշի և Կաւառներու մէջ, բազմաթիւ արհեստակցականների (Făbrișoarașii) օժտած է չէնքերով, դարկ տուած է ժողովրդական դրամատուներու և կործակցականներու (Făbrișoarașii) ծաւալման, բացառիկ հողածուծիւն ցոյց տուած է րանտրական ևւ արհեստական ուսուցման, ևւ ըստ իր այս մարդերուն համապատասխան օրէնքներ քուէարկել տուած է իր Ռումանիոյ պատուերակ ժրնեի Աշխատանքի Միջադպիւնի Համաժողովին:

Բաց ի պետական մարդու, իրաւաբանի և ուսուցչի իր մտահոյութիւններէն, Թրանքու-Եւաշ իր անձնուկ րաջկցութիւնը բերած է նաև հանրային աշխատանքներու, մասնաւորաբար բարեւնպատակ հիմնարկութեանց ևւ դուծի զործերու:

Անդամ էր բազմաթիւ բարեւնպատակ ևւ մարգաւարական հիմնարկութիւններու:

Գրիգոր Թրանքու-Եւաշ հեղինակ է բազմաթիւ օրէնքներու, որոնցմէ շատերը իր անունով կը յիշատակուին. իր առաջին նախարարութեան օրով պատրաստել ևւ քուէարկել տուած է հետևեալ օրէնքները: Աշխատանքի նախարարութեան կազմակերպման օրէնքը (1920 Մարտ 20), Աշխատանքի մէճերու օրէնքը (1920 Օգոստոս 12), Թափառաշրջիկներու ևւ Մուրացկաններու օրէնքը (1921), Արհեստակցական սէնտիքանիւր օրէնքը (1921), Հանրային օգիւթեան օրէնքը (1921), Աշխատաւորներու զեռելիք օրէնքը (1921), Աշխատանքի սենեակներու հաստատման ևւ կազմակերպման օրէնքը (1927 Ապրիլ 14), Աշխատանքի քննչութեան սպառարկութեան կազմակերպման օրէնքը (1927 Ապրիլ 13):

Գր. Թրանքու-Եւաշ հրատարակած է բազմաթիւ գրքոյիկներ այն նիւթերուն վրայ ուրոնց իր կիտնքն ևւ ուժերը նուերած էր, ինչպէս ևւ յուուածներ թրթրելու ևւ հանդէսներու մէջ:

